

Vitus Bulbuk István

Kovács – az elfelejtett történet. A keresztyén közösségek identitáskérdése

Kivonat

Ha a posztmodern korban már semmi sem feltétlenül az, mint amit még a közelmúltban alatta értettünk, akkor jogosnak tűnhet a kérdés, hogy amikor a közösségre gondolunk és arról beszélgetünk, akkor ugyanarra gondolunk és ugyanarról beszélünk-e még.

Ha igaznak fogadjuk el az állítást, hogy a kor, melyben élünk, az identitásvesztésről és annak fragmentálódásáról „híres”, akkor joggal feltételezzük, hogy ez a jelenség a keresztyén identitást sem kerüli el. Szükséges tehát reflektálnunk a keresztyén létmódra, hogy elkerüljük az arról alkotott illúziókat.

Ennek a vizsgálódásnak az egyik legfontosabb tájékozódási pontja nem más, mint a Jézus példázataiban megfogalmazott üzenet. Az egyéni és közösségi identitást erősítő, építő és tisztázó példázatok ezek.

Abstract

If nothing in the postmodern age is necessarily what it was in the recent past, it may seem legitimate to ask: when we think and talk about community, are we thinking and talking about the same thing?

If we accept as true the claim that the age we live in is “famous” for the loss of identity, for its fragmentation and assume that this phenomenon does not spare Christian identity, it is necessary to (self-)reflect on this Christianity and avoid the illusion(s) of Christianity.

If there is somewhere to start, one such point of reference are the parables of Jesus. His parables that promote, strengthen, build, and clarify identity.

Bevezető gondolatok

A 21. században a kortárs gyakorló keresztyén nemegyszer éli meg az idegeniséget. Idegen lehet számára a világ, amelyben él, amelynek része, és amihez emberi életének megannyi szálával kapcsolódik. És olyan is van, hogy a keresztyén ember önmaga számára is idegen. Nem ismer magára! Persze ez utóbbi talán kevésbé gyakori, viszont ez az állapot nemegyszer igen intenzíven és mélyen megélt valóság.

A keresztyén identitás (természetes?) botlásai ezek, azok a pillanatok, amikor elhalványul, ködössé, esetleg kérdésessé válik mindaz, amit gondol az ember önmagáról, közösségéről, egyházáról, Istenről és a vele való kapcsolatáról. Nevezhetnénk akár a kételkedés pillanatainak is mindezt, követve ezzel ennek az élethelyzetnek az általánosan elfogadott értelmezési keretét. Ugyanakkor emellett érdemes egy másik perspektívát is keresni. Például lehetne úgy keretezni, hogy ez az önreflexió ideje, az identitás átgondolásának, újragondolásának, esetleg konszolidálásának az ideje. Idő, amit az illető rászán arra, hogy foglalkozzon identitásának azon részével, amit egyébként automatikusan működőnek gondolhat – a rutinban elveszett, elhalványult istenkapcsolatával.

Jelen írásomban – az egyéni élet horizontján túl – az egyénekből álló közösség felé fordulok, és az *ad fontes* („vissza a forrásokhoz”) humanista/reformatori elvet szem előtt tartva lépnek előre. Előrelépésnek nevezem azt a folyamatot, melynek során az írott ígére figyelve, ugyanakkor a 21. századi realitások és kihívások talaján maradva „újratanulgatom” keresztyén énemet, identitásomat. Teszem ezt úgy, hogy kérdések mentén közelítek inkább a témához, semmint letisztázott válaszok nyomán.

Megpróbálok rávilágítani néhány identitást alkotó tényezőre, amiből kitűnik, hogy ez a téma jóval átfogóbb és körültekintőbb megközelítési módot követel, mint ahogyan azt elsöre gondolnánk. Leginkább lelkeszi szolgálatom tapasztalataira és megfigyeléseire támaszkodom, nyitva hagyva az értelmezések bővítésének és a másként látásnak a lehetőségét.

A keresztyénség általános válsága, ugyanakkor a fogalmak kulturális értelemben vett „elhasználódása” és „elfáradása” azt jelzi, hogy ha valamikor lehetett is egyértelmű dolgokról beszélni, ez ma már nincs így. Ám mégis feladhatatlan az igény, hogy adott kifejezéseken és fogalmakon ugyanazt, vagy legalábbis hasonló értünk, hisz ez minden értelmes kommunikáció feltétele.

Az elvont és mégis érthető identitás, azaz jelenlét

A keresztyén ember keresztyénsége egyszerre elvont és konkrétan lekövethető. Elvont, mert természete magába foglalja azt, ami „leleplezésre vár”. Azaz nem magától érthető. Összetett és éppen ezért nehezen felismerhető, beazonosítható, megragadható. Nem uniformizált, mert nem is lehet az, hiszen kapcsolat Istenrel és embertárssal, másként mondva: személyes. Ha ennek vannak is jegyei, azok csakis krisztusi jegyek lehetnek. Ebben lehetünk „egyek”, ami nem azt jelenti, hogy egyformák. Ha a keresztyén élet nem más, mint „imitatio Christi” (Kempis Tamás:

Krisztus követése),¹ vagyis követés, vagyis utána menés, akkor ez az ember számára csakis utólagos cselekvés lehet. A jelen csak később válik beazonosíthatóvá, értelmezhetővé, értelmessé. Egy valami előzheti meg mindezt, a bizalom.

A keresztyén élet ugyanakkor konkrét valóság, mert megtörténik, megtörtént, mert testet öltött és testet ölt minden egyes alkalommal, amikor az ő akarata érvényesül: „Ti pedig Krisztus teste vagytok, és egyenként annak tagjai” (1Kor 12,12).

A kovász mint identitás

„Más példázatot is mondott nekik: Hasonló a mennyek országa a kovászhoz, amelyet vesz az asszony, belekever három mérce lisztbe, míg végül az egész megkel.” (Mt 13,33) Miért kovász? Mert noha kevés kell belőle, mégis sokra képes hatni, mégpedig úgy, hogy ez a szemnek láthatatlan. Ez a szimbólum, vagyis a kovász, valamikor egy gyermeki csodálkozást indított el bennem. Manapság is elcsodálkozom, hogy egy-egy közösségben mennyire kovászszerűen, azaz a szemnek láthatatlan módon mennek végbe események, találkozások, közeledések és távolodások.

Ahogy a mennyek országának története láthatatlanul megy végbe abban az e világi valóságban, amelyben megjelenik, miközben átjárja és megváltoztatja azt, ugyanígy közvetíti ezt az erjesztő hatást a világ felé a Krisztusra figyelő közösség is – egy ilyen közösség ugyanis „nem tud nem hatással lenni” a környezetére.

A „nem tud nem hatással lenni” úgy érzem, hogy egy kis magyarázatra szorul. Ebben az esetben nem valami ok-okozati összefüggésre gondolok, vagyis arra, hogy amennyiben Krisztusra figyelek, akkor automatikusan kovászként működöm, mert-hogy ez nem egy determinisztikus viszony és kapcsolat. Talán teológiailag is vitatható ez a megközelítés. Inkább a hit reménységére gondolok, arra, hogy a „nem tud nem hatással lenni” ereje mint potenciál, mint egy hosszú folyamatban előbb vagy utóbb megmutatkozó valóság jelenik meg, amennyiben nem akar rejtve maradni.

Azért gondolom adekvátnak ezt a megfogalmazást, mert az ige is valami csendben, halkán és emberi érzékszerveink előtt rejtve maradó valóságról, végbenő és kiteljesedő erőről, dinamikáról számol be. Csak a kovász tudja, hogy mit csinál a tésztaival, olykor még az sem, csak egyedül Isten. Ez egy nagyon fontos eleme, önreflexiók következtetése egy közösségnek, vagyis az, hogy van olyan, hogy csak Isten tudja, hogy ment végbe mindaz, ami megtörtént. Ugyanakkor utólag mégiscsak kimondható, hogy végbement.

¹http://www.ppek.hu/konyvek/Kempis_Tamas_Krisztus_kovetese_1.pdf. Megnyitva: 2024. 11. 12.

A keresztyén közösségnek a szűkebb és tágabb társadalmi közegben lehetősége van kovászként működni. Azért mondom azt, hogy lehetősége van, mert habár a potenciál egyértelműen adott, ennek felismerése meglehetősen problematikus, nem beszélve arról, hogy a lehetőség felismerése identitást alkotó tényező is egyben.

Amennyiben a kovászpoteenciál a közösség identitásának egyik eleme, érdemes megemlíteni az összetett identitást alkotó többi elemet is, sőt megnézni, hogy ezen identitást alkotó elemek között létezik-e bármiféle egymásnak feszülés.

Ebben az esetben érdemes megnézni, hogy a közösségek leírásával és azok építésével foglalkozó szakirodalom, valamint korunk influenszerei hogyan vélekednek minderről. Az ezzel a témával foglalkozó influenszerek véleményére szándékosan figyelek oda, már csak azért is, mert létezik egy bizonyos párhuzam az ő társadalmi hatásuk és a kovászként működő közösség hatása között.

Mi van még a kovász mellett?

Az egyik legizgalmasabb kérdés az, hogy kik alkotják a közösségeket. Egyértelműen emberek, akik valami köré, valami mentén szerveződnek. Ezzel együtt az identitásbeli különbözőségek természetesebben adóttak, mint a hasonlóságok vagy a közös értékek. A szociológusok többféleképpen is kategorizálják az identitást. Fontos kategóriák a származási hely és az onnan hozott kultúra,² az anyanyelv, a tanulmányi szint, a foglalkozás, a pénzügyi helyzet, az életkor (X, Y, Z, alfa generáció tagjai). Az identitást meghatározó elemek közé tartozik az adott lakhely, az urbánus vagy falusi tér.³

A szociológia által említett identitáselemek mellett legalább ekkora fontossággal bírnak a pszichológia által nevesített kategóriák is. Csakhogy néhányat említsek: személyiségjegyek, személyiségtypus, családi háttér, családi történetek (több generáción átívelő elbeszélések), a személyiség fragmentáltsága, az eddigi életút és tapasztalati csomag (pl. a múlt tapasztalataiból táplálkozó előítéletek, a Covid-19 hatása stb.).

Ez a néhány felsorolt tényező tovább osztható altényezőkre, amelyeket mind érdemes végiggondolni. Mindez azt mutatja, hogy a közösségről való árnyalt gon-

²Szabó Lilla: Hely és identitás. Adalékok a helyi identitás fogalmának értelmezéséhez. *Autonómia és Társadalom*. 2022. II. évfolyam 1. szám. 84.

³Takács Tamara: *Közösségi kötődés és identitás egy határmenti felsőoktatási térségben*. Belvedere, Szeged 2017, 33.

dolgozás és beszéd meglehetősen összetett feladat, sőt minél többet gondolkodik erről valaki, annál nehezebbnek tűnik számára a közösségben rejlő pozitív lehetőségek kibontakoztatása. Annál fontosabb lesz Isten kegyelme és munkája. Amikor a szakirodalom képviselői vagy az empirikus úton szerzett tapasztalatokról beszámoló személyek a közösségekről, azok építéséről és dinamikájáról beszélnek, joggal hívják fel a figyelmet az identitással kapcsolatosan bizonyos tanulható viszonyulási mintákra.

Doug Shiman – aki több évtizede foglalkozik közösségépítéssel, és aki jelenleg az AEÁ-ban, Atlanta Cityben tevékenykedik városmenedzserként – dr. Martin Luther King jr. eszmei hagyatékára építve a következő viszonyulási módokat tartja fontosnak egy közösségen belül: aktív figyelem a másakra emberre (*listen*), rugalmas viszonyulás személyekhez és helyzetekhez (*resilience*), a különbözőségek elfogadása, valamint – a legfontosabb – az elköteleződés (*engagement*).⁴

Többnyire úgy fogalmaz, hogy a *másság* tisztelete elengedhetetlen. A Szentírás üzenetét, szellemiségét szem előtt tartva talán helyesebb a *másik* tiszteletéről beszélni. Merthogy egy kapcsolatban elsősorban nem értékek találkoznak, hanem emberek, akiknek értékeik, akár különböző értékeik vannak, az ember pedig több, mint az értékek összessége.

Kisajátított (?) fogalmak

Mindezeket figyelembe véve két jelenség figyelhető meg. Egyrészt, a közösség fogalma eltolódott egy olyan értelmezés felé, amely az egyház közösségi fogalom meghatározásától és elképzelésétől meglehetősen idegen – vagy egyenesen felszínes. Egy példát szeretnék idehozni, azzal a megjegyzéssel, hogy érdekes módon minden ilyen nem egyházi közösség hatást akar gyakorolni, ám nem életközösséggént definiálja önmagát, hanem egy adott problémakör közös megoldáskeresésében részt vevő tagok csoportjaként. Létezik egy weboldal, a heroX, amelyik így határozza meg önmagát: “Who we are: HeroX is a crowdsourcing platform that allows anyone in the global community to create a challenge or submit a solution to a posted challenge. We connect solvers with problems, and we believe that going to the global community can provide richer and broader solutions – beyond what your own network can provide. Crowdsourcing may seem like a recent trend yet people have been doing it for centuries.”⁵

⁴<https://www.youtube.com/watch?v=cP5PAul3H4E&t=74s>. Megnyitva: 2024. 11. 25.

⁵<https://www.herox.com/about>. Megnyitva: 2024. 12. 03.

„Kik vagyunk? A HeroX egy közösségi ötletbörze, amely lehetővé teszi, hogy a globális közösségen belül bárki felvessen egy problémát, vagy megoldást ajánljon egy közzétett kihívásra. Összekötjük a megoldókat a problémákkal, és hiszünk abban, hogy a globális közösséghez fordulva gazdagabb és szélesebb körű megoldások születhetnek, mint amit a saját hálózatod tud nyújtani. A közösségi ötletbörze új keletű trendnek tűnhet, pedig az emberek már évszázadok óta gyakorolják.”⁶ Egyetlen megjegyzés: érdemes megfigyelni, hogyan használják a *crowd* és a *community* fogalmakat.

A második jelenség, ami a figyelmes szemlélő számára feltűnik, a következő. Az általános informális egyházi narratíva úgy beszél a közösségről, mint aminek léte evidencia, és az azt alkotó egyének közösségidentitása magától értetődő. Pontosabban: ennek a szemléletnek a képviselője talán nem így fogalmaz, ám magatartása erről árulkodik. És erről árulkodnak azok a kijelentései, hogy a közösségek fogynak, a közösségek erőtlenek, a közösségek identitásvesztettek, a közösségek már nem a régiéek. Bárhogyan is legyen (talán még nem beszéltünk kellő reflexióval erről az egzisztenciát is érintő problémaköréről), releváns kérdésnek és keretezésnek gondolom a következőt: nem inkább arról van-e szó, hogy elfelejtettünk közösségként élni? Szeretnénk így élni, belső igényünk is van rá, de már nem ismerjük a lépéseket – akárcsak egy elfelejtett tánc esetében, melynek a mozdulatai már homályba veszttek, noha a zenéje még ismerős valamelyest.

Következtetés

Mit is felejtettünk hát el, amit most újra kellene tanulni? A tánc lépéseit, vagyis azt, hogy hogyan lehetünk közösség. A tanulás lépéseit azzal lehetne kezdeni, hogy a meglévő identitáselemek mellett újragondoljuk, hogy mi is a lelkipásztor, a presbitérium, a gyülekezeti munkatársak és a közösség valamennyi tagjának a szerepe az egy lokális Krisztus-testben.

Folytatásként pedig mindazt, amit elfelejtettünk, újra kellene értelmeznünk egy szélesebb teológiai perspektívában. Mit jelentenek a rítusaink, és miért kellene élnünk velük (pl. konfirmáció)? Hogyan építhető újra a bizalom? A tanult tehetetlenség helyett hogyan figyelhetnénk inkább talentumaink felismerésére? Hogyan tanulhatnánk meg azt, hogy elsősorban ne sérelmeink kényszerpályáin érintkezünk egymással?

A felvetett kérdések csak egy kis ízelítőt adnak mindabból, amit a közösség problematikájának vagy a „kovász” környezetének is nevezhetünk. Amennyiben

⁶ Fordítás tőlem.

hajlandók vagyunk elfogadni, hogy ma már nem magától értetődő mindennek a léte, akkor a hiányosságok felől a megoldások felé tudunk fordulni, és közben a kovász is kifejti a maga hatását.

Dr. Martin Luther King jr. mondatával zárnám: “Our goal is to create a beloved community and this will require a qualitative change in our souls as well as a quantitative change in our lives.”⁷ „Célunk egy szeretett közösség létrehozása, és ehhez minőségi változásra van szükség a lelkünkben, valamint mennyiségi változásra az életünkben.”⁸

⁷ King, Martin Luther and Melvin, James: *Nonviolence: The Only Road to Freedom*. In: *A Testament of Hope: The Essential Writings of Martin Luther King, Jr.* Harper & Row, San Francisco 1986, 58.

⁸ Fordítás tőlem.